

Alaturka laiklik ve Diyanet İşleri Başkanlığı

13 Mar 2012, Salı

"Yeni Anayasa"nın Çerçevesi"nin tartışıldığı 26. Abant toplantısında yeni anayasa yazım sürecinde üzerinde en çok tartışacağımız konular tartışıldı.

Üç gün süren toplantıda 5 oturum yapıldı. Bunlar içinde en hararetli tartışmalar, "İnanç Özgürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Din Dersleri" başlıklı oturumda oldu.

Gerek oturumda yapılan sunumlar gerekse müzakerelerde tartışmanın odağı Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) oldu. DİB'nin yapısı, bütçesi, işlevi, temsil sorunu, varlığı tartışıldı. Özellikle müzakere bölümünde yapılan katkılarının büyük çoğunluğu DİB'nin ya kaldırılması ya özerkleşmesi ya da sivil topluma devredilmesi yönünde oldu. Katkı sunanların bir kısmının da Sünni/Hanefi kimliklerine yaptıkları vurguyu dikkate aldığımızda gerçekten DİB üzerine konuşmanın zamanının çoktan geldiği anlaşılıyor.

Böyle bir tartışmanın başlaması aynı zamanda DİB'nin yeni anayasada nasıl yer alacağını da belirlemesi açısından önemli.

Anayasanın 136. maddesinde DİB şöyle yer alıyor: "Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir."

Anayasada yer alan bu maddenin teorik açısında sorunlu olduğunu söylemeye sanırım gerek yok. Laiklik ile DİB'nin bir aradalığı ancak alaturka laiklik sayesinde mümkün olabilir.

DİB, bu alaturka laikliğin meşruiyet kurumundan başka bir şey değil. Yani DİB, bir ilkesi de laiklik olan otoriter devlet-toplum ilişkisinin toplumsal meşruiyetini sağlayan taşıyıcı kolonlarından birisidir.

Bu yüzden DİB, özünde dini değil devletin siyasi hatta ideolojik bir aygıttır. Bu aygıt, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e devam eden ideolojik sürekliliğin araçlarından birisidir.

Cumhuriyet'in 1923'de ilan edilmesinden sonra onun yapısal sonuçlarını kurumsallaştırmak üzere 3 Mart 1924'te Meclis Başkanlığı'na üç önerge verildi. Bunlar; 1) Din işleri, vakıflar ve genelkurmay bakanlıklarının kaldırılması (429 sayılı yasa); 2) Öğrenim ve eğitimin birleştirilmesi (430 sayılı yasa) ve 3) Halifeliğin kaldırılması ve Osmanlı soyundan olanların Türkiye dışına çıkarılması (431 sayılı yasa) önerileridir. Her üç yasa birbiri ile uyumlu, birbirini tamamlayan ve laikleşme sürecinin önemli ayakları oldular.

Bu yasalardan 429 sayılı Şer'îye ve Evkaf ve Erkanıharbiye Umumiye Vekaletlerinin İlgasına Dair Kanun, DİB'nin hukuki temeli oldu. Bu kanunun 1. maddesi; "Türkiye Cumhuriyeti'nde insan ilişkilerine ilişkin olan hükümlerin yasalaştırılması Türkiye Büyük Millet Meclisi ile onun kurduğu hükümete ait olup, iyiyle kötüyü ayırd edici İslam dininin bundan başka inançları ve tapınmaları için Cumhuriyet'in başkentinde "Diyanet İşleri Başkanlığı" kurulmuştur." şeklindedir. Bu kurum, dini işlerin bütünü devlet içine alarak bir tür yönlendirici ve denetleyici bir işlev üstlenmiştir.

Bu açıdan DİB'nin esas fonksiyonu, Cumhuriyetin kamusal alanda dışladığı dinsel görünürlüğü, hapsedildiği özel alanda nasıl yaşanacağını yorumlamak oldu. Yani DİB'nin esas amacı din hizmeti değil, toplumun ideolojik olarak kontrol edilmesi idi. Bu yönüyle DİB, bir vesayet kurumu olarak tasarlanmış ve var edilmiştir.

DİB'nin kuruluşunda ortaya çıkan bu fonksiyonu bugün değişmiş midir, hayır. Tersine etki alanı giderek genişlemektedir. Bu genişlik, genel bütçe içinde aldığı payın büyüklüğünden personel sayısına, test yayınında olan TV kanalından kurduğu üniversiteye kadar her alanda kendisini göstermektedir.

Abant toplantısında, DİB, sadece Aleviler tarafından değil, bizzat Sünni/Hanefi kimliklerine vurgu yaparak konuşan katılımcılar tarafından da eleştirildi. Eleştirilerin odağında ise dini işlevi olan bir kurumun devlet tarafından kontrol edilmesi vardı.

Toplantının sonuç bildirisinde DİB ile ilgili olarak üç öneri yapıldı. Bunlar; "Diyanet tamamen bağımsız vakıf statüsünde olmalı, diğer inanç grupları da devlet katkısı ile aynı şekilde vakıflar kurmalıdır.

Diyanet isteğe bağlı inanç vergisi ile finanse edilmelidir. Farklı inanç grupları için de benzer kurumlar kurulmalıdır.

Diyanet'in mevcut durumu devam etmeli, diğer inanç gruplarına da hizmet verilmelidir."

Bu önerilerin hepsi DİB'na kurumsal varlığı ve görevleri açısından bakan çözüm önerileridir. Ancak sorun DİB'nin kurumsal varlığı değil, varlığı ile devlet adına gördüğü ideolojik işlevdir.

Geldiğimiz noktada devletin sahibinin kim olduğunun da bir önemi yoktur.

Murat Aksoy

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/murataksay/alaturka-laiklik-ve-diyamet-ileri-bakanligi-31481>